

KUNST

Van christelijke martelaar tot gay icoon

Je ziet wat je wil zien, of wat je gewend bent te zien. Het Gentse Museum voor Schone kunsten nodigt uit om met een queer blik naar de vaste collectie te kijken. ‘Het is niet omdat de term “homoseksueel” in de middeleeuwen niet bestond, dat er geen homo-erotiek in de kunst zit.’

Eva Berghmans

Donderdag 3 maart 2022 om 3.25 uur

<p>Elisa de Gamond, <i>Verdwaalde nimf uit het gevolg van Diana</i>, 1826. MSK Gent</p>

Elisa de Gamond, *Verdwaalde nimf uit het gevolg van Diana*, 1826. © MSK Gent

‘Zie je dat lichaam? Die spieren? En dan die flinterdunne lendendoek, die meer benadrukt dan verhult. Je moet niet gay zijn om de homo-erotische ondertoon van dit werk op te pikken.’ Het afgetrainde lijf waar we naar staan te kijken in het MSK in Gent, is dat van Jezus Christus. ‘Een ideaal werk om op de sociale media steun te betuigen aan de Pride’, zegt Bart Ooghe, hoofd publiekswerking van het Museum, over De man van smarten.

De sexy Christusfiguur hangt in de 16de-eeuwse zaal van het museum, en het is de tweede halte op de lgbti-rondleiding die het museum sinds kort aanbiedt. ‘Maarten van Heemskerck schilderde wel vaker van die imposante mannenlijven,’ zegt kunsthistoricus Thijs Dekeukeleire, ‘en het was in de middeleeuwen helemaal niet uitzonderlijk dat Jezus heel uitgesproken als een figuur van vlees en bloed werd geportretteerd. Soms werd hij voorgesteld met een erectie; of de suggestie daarvan. Wij zien daar nu een erotische ondertoon in, maar we weten niet of kijkers dat toen ook zo zagen. De middeleeuwen waren in elk geval geen preutse, maar heel lijfelijke tijden. En het lichaam van Christus wordt echt gebruikt om een religieuze boodschap uit te drukken. Op dit schilderij van Van Heemskerck heeft hij het perfecte lichaam gekregen, helemaal volgens het schoonheidsideaal, onbereikbaar voor de gewone mens.’

Dekeukeleire maakte zijn doctoraat over mannelijk naakt in de kunst, en het is duidelijk dat het onderwerp hem nog altijd inspireert. Samen met historicus Jonas Roelens en Bart Ooghe stelde hij de queer-tour in het MSK op. Roelens is gespecialiseerd in vervolging van homoseksualiteit en schreef mee aan het boek *Verzwegen verlangen*, een geschiedenis van homoseksualiteit in België. Voor de nieuwe lgbti-rondleiding selecteerde het drietal twaalf werken uit de vaste collectie van het museum, waarin gender, seksualiteit en geaardheid een thema vormen, zonder dat het daarom noodzakelijk ook het hoofdthema van het werk is. ‘Zodra we met die blik door de zalen liepen, bleken die thema’s veel meer vertegenwoordigd dan je zou denken’, zegt Bart Ooghe. ‘Ze zijn hidden in plain sight. Als je niet oplet, loop je eraan voorbij, maar als je op die thema’s focust, zoals we nu in de rondleiding doen, valt er veel over te zeggen.’

Maarten van Heemskerck, *De man van smarten*, 1532. MSK, Gent

Maarten van Heemskerck, *De man van smarten*, 1532. © MSK, Gent

Dekmantels

Eeuwenlang zijn er twee ideale dekmantels geweest om het over gender, lichamelijkeheid en seksualiteit te hebben, zonder dat het te dicht bij de kijker kwam: religie en mythologie. Zo is de Sebastiaanfiguur – de christelijke martelaar die met pijl en boog geëxecuteerd werd omdat hij zijn geloof niet wou verloochenen – sinds de vroege middeleeuwen haast altijd als een mooie, naakte androgynse jongen afgebeeld. En niemand die opkeek als je in je salon zo’n mooie martelaar hangen had. Of die homo-erotische lading ook de bedoeling van alle kunstenaars was, is niet zeker, maar in elk geval is ze consequent genoeg aanwezig om er een traditie in te zien. Zo overtuigend aanwezig is de ondertoon, dat de homoseksuele gemeenschap in de jaren 80, toen aids om zich heen greep, Sebastiaan als zijn patroonheilige geadopteerd heeft.

De gidsen voor deze rondleiding, die een link met de lgbti-gemeenschap hebben, vertellen niet alleen over het werk zelf, ze plaatsen het ook in zijn tijd, en ze gebruiken het als aanleiding om een gesprek met de bezoekers op gang te brengen. Een gesprek met veel schakeringen en nuances, want na zo’n tour, met werk van de vroege middeleeuwen tot de 20ste eeuw, kun je alleen maar concluderen dat de lgbti- thematiek van alle tijden is, en níét een

uitwas van moderne decadentie en feministische streken, zoals een deel van de rechterflank van het politieke spectrum wil geloven. Om die vele schakeringen aan bod te laten komen, werd de tour vóór de lancering geproefdraaid met heel diverse queer-publieken en bijgestuurd op basis van hun feedback.

‘Het is niet onze bedoeling om met
terugwerkende kracht kunstenaars te
labelen en te outen’

Bart Ooghe

MSK

Ovidius bedacht de mythe van Hermaphroditus al tweeduizend jaar geleden, en ook dit wezen blijft eeuwenlang inspireren. In het MSK hangt een werk uit de 19de eeuw, van François-Joseph Navez, dat Hermaphroditus toont als hij nog een klassieke jongen is – al is hij wat voller op de heup dan de doorsnee jongen, je zou hem voor een vrouw kunnen aanzien. Naast hem staat de nimf Salmacis, ten prooi aan een allesverterende verliefdheid. Ze wil nog maar één ding, de symbiose, en de goden gunnen het haar. Ze versmelt met de man van haar begeerte, en samen worden ze één wezen met een penis en borsten, dat verder door het leven gaat onder zijn naam.

Hermaphroditus. Met de mythe kun je alle kanten uit. Je kan ze als een waarschuwing interpreteren, als je vooral onthoudt dat de verliefde vrouw het onderspit delft, en uitgewist geraakt vanwege haar liefde, of je kan er een na te streven ideaal in zien, waarin man en vrouw elkaar in balans houden, of waarin twee wezens gelijkwaardig versmelten tot een geheel dat compleet, autonoom en in balans is. Welke lezing je ook het meest aanspreekt, het werk is een ideale kapstok voor een goed gesprek over interseksualiteit en non-binariteit.

Vrouwen

Dat het Salmacis is die opgaat in Herma-
phroditus, en niet omgekeerd, is een teken aan
de wand. Naar verhalen van vrouwen, en al
helemaal naar verhalen door vrouwen, is het
zoeken geweest, voor deze rondleiding. Eén werk
dat door een vrouw geschilderd is, is onderdeel
van de tour. Het is een teder portret van een

verdwaalde nimf uit het gevolg van Diana, van de hand van Elisa de Gamond. Het is een onderwerp dat twee keer in de tour voorkomt, want ook de nimf Anthia van Joseph Paelinck maakte deel uit van het gezelschap rond Diana/Artemis, de godin van de jacht. Wat Sebastiaan in de loop van de eeuwen voor de homoseksuele gemeenschap werd, is Artemis voor lesbiennes. Deze godin nam afstand van de mannen, ze had geen contact of seks met hen, en omringde zich met vrouwen. ‘Voor kunstenaars is ze een ideaal excuus om intimiteit tussen vrouwen af te beelden’, zegt Jonas Roelens. Al moeten we ons ook hier hoeden voor overinterpretatie: of die intimiteit tussen de godin en haar nimfen ook erotisch getint is, is niet zeker. ‘Van de godin is alleen bekend dat ze geen seks had met mannen. Dat ze het wel met vrouwen deed, is niet gedocumenteerd. Ze is uitgegroeid tot een queer en lesbisch icoon, maar je kan haar ook als asexueel zien’, zegt Roelens.

Het is een van de interessante vragen die de queer-rondleiding door het MSK oproept: in welke mate je ‘out and proud’ moet zijn om je seksualiteit ten volle te beleven en ermee op je gemak te zijn. ‘Van de meeste kunstenaars in de collectie weten we niet eens of ze gay, straight of iets ertussenin waren’, zegt Dekeukeleire. Er zijn niet altijd liefdesbrieven, en in tijdsgewrichten waarin gayness vervolgd werd, zullen die allicht ook vaak vernietigd zijn. Van één man in de tour is met zekerheid geweten dat hij een relatie had met een man (weliswaar naast een huwelijk met een vrouw, net zoals zijn geliefde): de kunstcriticus Sander Pierron, door Frans Van Holder geportretteerd in 1909, wisselde decennialang passionele brieven uit met de schrijver Georges Eekhoud. ‘De schrijver was een van de eersten om positief te schrijven over liefde tussen mannen’, zegt Roelens. Het boek Escal-Vigor, over een verliefdheid tussen twee mannen, leverde hem een proces op.

Frans Van Holder, *Portret van de kunstcriticus Sander Pierron*, 1909. MSK Gent

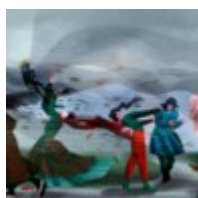
Frans Van Holder, *Portret van de kunstcriticus Sander Pierron*, 1909. © MSK Gent

‘Maar zelfs voor Eekhoud en Pierron weten we niet zeker of ze zich als homo identificeerden’, zegt Ooghe. ‘Misschien zouden ze zich, mochten ze nu leven, goed voelen bij het label biseksueel. Of wie weet vormden ze met hun echtgenotes een polyamoureuus viertal. Het is niet onze bedoeling om met terugwerkende kracht kunstenaars te labelen en te outen.’ Het zou voor het grootste deel van de collectie van het MSK een anachronisme zijn: het label ‘homoseksueel’, en het idee dat je seksuele geaardheid een fundament van je identiteit is, ontstond pas in de jaren 1860, en kwam tot volle wasdom in de loop van de 20ste eeuw. ‘Dat is erg belangrijk geweest in de strijd om gelijke rechten,’ zegt Roelens, ‘maar in een groot deel van de geschiedenis was seks met partners van hetzelfde geslacht iets wat je deed, en niet wie je bent.’

De tour kan gevolgd worden via de instaprondleidingen die het MSK meerdere malen per maand organiseert, of op vraag geboekt worden voor een groep.

Verschenen op donderdag 3 maart 2022

LEES MEER

24/02/2022 | PSYCHOLOGIE

Felle wind? Blijf binnen, eet taart, bedrijf de liefde

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20220223_98098272)

23/02/2022 | 5 ANTWOORDEN ONLINE STOERDOENERIJ

Waarom mannen zich op Twitter als eikels gedragen

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20220222_98241344)

10/02/2022 | PSYCHOLOGIE

Laat de spontaniteit snel haar comeback maken

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20220209_98396737)

03/02/2022 | INTERVIEW PSYCHOLOGIE

‘Menselijkheid en perfectie gaan niet samen’

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20220202_98363315)

02/02/2022 | DE 5 LEVENSLESSEN ALEXANDER VANTOURNHOUT

‘Als je veel doet, kan er veel misgaan’

(https://www.standaard.be/cnt/dmf20220201_98119928)

Lees de volledige
krant

([https://markup.standaard.be/extra/static/checkapp/index.html?
utm_campaign=digitalekrant&utm_source=standaard&utm_medium=brooklyn-artikels](https://markup.standaard.be/extra/static/checkapp/index.html?utm_campaign=digitalekrant&utm_source=standaard&utm_medium=brooklyn-artikels))